

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gondolatok az in vitro embriók jogi státuszáról jogelméleti szemszögből

Szerző: Dr. Kerekes Szilvia

Debrecen, 2017. szeptember

I. Bevezetés

A méhen kívüli megtermékenyítéssel létrejött és be nem ültetett embriók (in vitro embriók) az alkotmányjog és az egészségügyi jog határán található azon területek egyikét ölelik fel, melyet a társadalom nem részesít megfelelő jogvédelemben, annak ellenére, hogy az in vitro embriók újra és újra felvetik az élet kezdetének kérdéseit. Mikortól ember az ember? Mi teszi az embert emberré? Milyen védelem illeti meg az anyaméhen kívül létrehozott embriót?

A kérdés megválaszolásához néhány szót ejtve általánosságban az asszisztált reprodukciós eljárásokról, elsőként a jogfilozófiai háttérrel kívánom bemutatni, majd a nemzetközi szemléletre is rávilágítva a magyar szabályozást teszem elemzés tárgyává.

II. Az asszisztált reprodukciós eljárásról általában

Az asszisztált reprodukció eredményessége mérföldkőnek számított az orvostudomány fejlődésében valamint a meddőség elleni küzdelemben s több mint huszonöt év alatt rutin eljárássá nőtte ki magát, hogy aztán mintegy ugródeszkeként szolgáljon a tudomány számára olyan új technikák mint például a genetikai öröklődő betegségek kivédése, az embrionális őssejtekkel való kísérletek, a klónozás, stb. - kifejlesztéséhez.

A jogtudomány csupán a 80-as évek közepe táján kezdett el érdeklődni a biotechnológiai „forradalom” eredményei iránt, s ettől kezdve jöttek létre különböző etikai bizottságok is, amelyekben orvosok, kutatók, jogászok, szociológusok és teológusok igyekeztek megoldásokat kidolgozni az addig ismeretlen problémákra.

Navratyil szerint a jognak nem az a feladata, hogy az orvostudományi fejlődés egyfajta értékmentes legitimációját adja, hanem hogy a fennálló jogi és etikai védvonalakból kiindulva adekvát megoldást találjon, s az új technológiák által kifejlesztett, az emberi életet érintő eljárások határait stabilan kicövekelje. Azonban az elmúlt évek hihetetlen orvostudományi fejlődésével a jog nem mindig tud lépést tartani, hiszen nem mindig talál olyan tartós állapotokat, amelyeket szabályozási körébe vonhatna, ugyanakkor a fejlődés lendülete olyan mélyen érinti az emberi létezés és emberi élet kérdéseit, hogy a jognak meg kell küzdenie az új kihívásokkal.

Az in vitro megtermékenyítésnél - a kezelés során testen kívül, laborban folytatnak bizonyos eljárásokat. Az in vitro fertilisatio (IVF) lényege, hogy a megtermékenyítés a férfi ivarsejtjével az anya testén kívül, laboratóriumi körülmények között - in vitro, üvegben - történik.

Az IVF - eljárás folyamata a következő: Mivel a nő szervezetében természetes körülmények között „csak” egy ivarsejt érik meg, ezért hormonstimulációval egyszerre több petesejtet érlelnek. Az így előkészített petesejteket korábban laparoszkoپیás eljárással, a fejlődésnek köszönhetően ma már ultrahangos módszerrel, altatás nélkül kiemelik, majd ún. Petri csészében mikromanipulációs eljárással összehozzák a hímivarsejttel. A megtermékenyített petesejtek 10-15 órán belül elkezdnek osztódni, és mintegy 48 óra múlva a több megtermékenyített petesejtből - 4-8 sejtes stádiumban - többet(általában hármat) helyeznek vissza a nő méhébe, a többi, vissza nem ültetett „maradék” embriót fagyasztva tárolják az esetleges későbbi beültetés céljából, amennyiben az első beültetés nem vezetne eredményre.

Az in vitro fertilisatioval egyidőben jelent meg az ún. GIFT(gamete intra fallopian transfer) módszer, melynek lényege, hogy a petesejtet itt is kiemelik az anya testéből és a hímivarsejttel együtt a petevezetékbe helyezik vissza, tehát a megtermékenyülés annak természetes közegében megy végbe. Főként idiopátiás indikációknál vagy endometriózis esetében használják.

Ehhez hasonló a ZIFT (zygote intra fallopian transfer)-módszer, amikor már az in vitro megtermékenyített petesejtet (az egysejtes zigótát) juttatják a petevezetékbe.

A testen kívüli megtermékenyítésben is kezdetben az állatkísérletek jártak az élen, a levont következtetések és tapasztalatok sarkallták arra a kutatókat, hogy - párhuzamosan az állatkísérletekkel - látókörüket az ember vizsgálatával szélesítsék. Az 1930-as években az amerikai Pincus vizsgálta először az emberi peteérés folyamatát, s nála jelenik meg először az „in vitro” kifejezés is.

Emberen először 1940-ben Rock és Menkin végezte az első (eredményét tekintve sikertelen) in vitro megtermékenyítést Bostonban.

Az 1960-as évek elején az olasz Petruccinak 29 napig sikerült életben tartania in vitro egy embriót, melyet torzképződés miatt elpusztított, de ebben szerepet játszhatott a Vatikán tiltakozása is.

A tudományos áttörés 1978-ban érkezett el, ekkor született meg Angliában az első in vitro fertilizációval fogant gyermek, Louise Brown. Világra jövetelét a Steptoe és Edwards orvospáros 15 évi labormunkája és kísérletezése előzte meg. 1970-ben ők vezették be a laparoscopiát, mint a petesejtnyerés módszerét.

Louise Brown sikerét számos új eredményes születés követte. 1981-ben az Egyesült Államokban és még sok más országban megtörtént az áttörés, s innentől kezdve rohamosan fejlődött a „baby-engineering” gyakorlata.

A fent említett különböző módszerek kialakulásukkor és még azt követően is - Magyarországhoz hasonlóan a legtöbb országban - egyfajta jogi vákuumban léteztek, de nem volt egyértelmű, hogy minek minősülnek ezek, kísérletnek, gyógykezelésnek vagy szolgáltatásnak. Néhány kivételtől eltekintve etikai állásfoglalások csak a nyolcvanas évektől lettek közzétéve különböző bizottságok vizsgálatai alapján, s az első törvényi szintű szabályozás is csak 1984-ben Ausztráliában készült el.

II. Jogfilozófiai háttér

Az empirista tudományágak eredményeinek hatására a szekularizáció az emberkép-felfogásban is jelentkezett. Az állam létét legitimálni hivatott vagy tagadó szerződéselméletek megbontották a testlélek keresztényi dualizmusát, mely sajátos jogi irányzatokat hívott életre a 18-19. században: a racionális és a biológiai természetjogi gondolkodást. Ezek továbbélésének tekinthetők az ún. liberális-redukcionista elméletek, amelyek szerint - a tradicionális vagy klasszikus természetjogi felfogással ellentétben - nem vagy csak bizonyos időponttól illeti meg az élethez való jog a fejlődő emberi életet, például a megtermékenyített petesejt méhfalba való ágyazódásától vagy az embrionális sejtek differenciálódásától. A tradicionális és a liberális nézet más és más módon jelentkezik a szabályozásban mind nemzetközi, mind hazai téren.

III. Nemzetközi szabályozás

A művi megtermékenyítés etikai vetületének vizsgálatában elsőnek tekinthető az 1880-ban alakult francia „*Do vitam*” elnevezésű társaság, mely olyan álláspontra helyezkedett, ami erkölcstelennek és természetellenesnek nyilvánította az eljárást. Franciaország 1994-ben fogadott el törvényt az asszisztált reprodukcióról.

A német joggyakorlatban a mesterséges ondóbevitelt 1905-ben a kölni legfelsőbb bíróság is elutasította. Németországban jelentőségét tekintve az egykori alkotmánybíró, Ernst Benda vezette bizottság tevékenysége emelhető ki, melynek állásfoglalásai egy szigorú, megszorító jogi szabályozáskivánalmait rögzítették, az embriókkal való kísérletezés területén azonban nem minden tekintetben voltak egyértelműek. Az 1991-ben életbe lépett német embrióvédelmi törvény a legszigorúbbnak tekinthető, hiszen már a fogamzástól kezdve jogi védelem alá helyezi az embriót, s a más országokban létező petesejt- és embrióadományozást is bünteti.

Az Egyesült Államokban 1975-ben moratóriumot vezettek be az embriókutatásokra. 1984-ben az American Fertility Society foglalt állást a kérdésben. Illinois állam 1979-es törvénye szerint az in vitro fertilizációt végző orvosnak gondoskodási és felügyeleti kötelessége van a gyermekkel szemben. Kimondott tiltás nem volt, azonban ez a szabályozás elriasztotta az orvosokat a művi megtermékenyítés kivitelezésétől.

Angliában 1982-ben alakult meg az ún. Warnock Kormánybizottság, amely két évi előkészítő munka után tette közzé állásfoglalását. Javaslatai alapján 1990-ben született meg egy átfogó törvényi szabályozás Human Fertilisation and Embriology Act elnevezéssel. Míg például Németországban büntetőjogi korlátozások vannak, addig az angol törvényhozás a kezdetektől inkább szabályozni, mint tiltani próbált, előírásai és szellemisége inkább a tudományos kutatásnak kedvez mint az embrió védelmének.

Ausztráliában az ún. Waller Bizottság készített törvényjavaslatot „*Infertility Act*” néven Victoria állam számára.

Az emberi embriókkal végzett kutatásokra vonatkozó nemzetközi dokumentumok igen csekély számban említhetők. Egyesek mellett érvelnek, hogy maguk az emberi jogi egyezmények is alkalmazandók az embriókra. Az ezekben deklarált emberi élethez és méltósághoz való jog a fogantatás pillanatától mint kezdő időponttól illeti meg az embert. Ezek az érvek szinte minden esetben az élve születéshez kötik bármilyen jogalanyiség megszerzését, így az alapjogi jogalanyiságot is. Az általános emberi jogi egyezményekből ezért az embriók számára nem emberi jog, legfeljebb az állam objektív életvédelmi kötelezettsége vezethető le.

Ezen nemzetközi dokumentumok jellemzően a klasszikus természetjogi szemléletet képviselik, melyek a szabályozás irányát tekintve részben a globális, részben a regionális szintű dokumentumok közé tartoznak.

A globális szintű joganyag részét képezi Az emberi génállomány és az emberi jogok egyetemes nyilatkozata (1997), melyből nem olvasható ki egyértelműen, hogy az emberi méltóság követelményének érvényesülnie kell-e az embrióknál. A dokumentum 11. cikke ugyanakkor példálózó jelleggel említést tesz az emberi lények klónozásáról az emberi méltósággal ellentétes eljárások között, a 24. cikke pedig ebbe a körbe sorolja az ún. csíravonalat (azon sejtek összessége, amelyből a petesejt, hímivarsejt kialakul) érintő genetikai beavatkozásokat is.

Zeller Judit szerint az UNESCO másik két nyilatkozata, a 2003-as Nemzetközi nyilatkozat a humángenetikai adatokról, valamint a 2005-ös Bioetika és az emberi jogok egyetemes nyilatkozata is az emberi fajra jellemző genetikai állományt tekinti az emberi mivolt kritériumának. Azok az élőlények, amelyek emberi génállománnyal rendelkeznek, az emberi faj részét alkotják, ezért megilletik őket a veleszületett emberi jogok is.

A humángenetikai adatokról szóló nemzetközi nyilatkozat 3. cikke ugyanakkor az identitás elvét deklarálja: *„Minden egyén sajátos genetikai összetevőkkel rendelkezik. Mindazonáltal az egyén identitását nem szabad csupán genetikai jellemzőire redukálni, hiszen az komplex nevelési, környezeti és személyes tényezőket, másokhoz való érzelmi, társadalmi, szellemi és kulturális kötelekeket, valamint a szabadság dimenzióját is magába foglalja.”*

A globális szintű dokumentumok közé sorolandó továbbá az 59/280. számú ENSZ közgyűlési határozat, másképpen Klónozási Nyilatkozat, mely az emberi klónozás valamennyi típusát elutasítja.

Az Európai Parlament és az Európa Tanács anyagai a regionális szintű dokumentumok közé tartoznak. A Európai Parlament által 1989-ben elfogadott Rothley - és Casini jelentés egyértelműen kimondja, hogy az emberi lét és az élethez való jog a fogamzás pillanatában kezdődik és kategorikusan elutasítja a magzatkísérleteket. A Rothley-jelentés rámutat arra, hogy az ember nem tekinthető tárgynak, a Casini -jelentés szerint pedig a magzatnak(embriónak) joga van az élethez, a családhoz, a genetikai identitáshoz és az emberi személy védelméhez való joghoz.

Az Európa Tanács dokumentumai is az embriók védelmét helyezik előtérbe. Az emberi embrió, valamint a magzat diagnosztikai, terápiás, tudományos, ipari és kereskedelmi célú felhasználásáról rendelkező 1046/1986. számú határozat szerint *„Az embriónak és a magzatnak minden körülmények között részesülnie kell az emberi méltóságnak kijáró tiszteletben.”* Az 1100/1989. számú határozat értelmében *„Az emberi embrió , bár különböző egymást követő fázisokban fejlődik (csírasejt, morula, csírahólyag, beágyazódás előtti embrió, embrió, magzat) mindenképpen szervezetének fokozatos differenciálódását mutatja és mégis folyamatosan megőrzi saját biológiai és genetikai identitását”.*

Az 1997. április 4-én Oviedo-ban kelt, az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezményt az Országgyűlés a 2002. évi VI. törvénnyel hirdette ki. Az Európa Tanács által elfogadott Egyezmény ugyancsak nem határozza meg az emberi lény fogalmát, viszont a 18. cikkének 1. pontja rögzíti: *„Amennyiben az embriókon végzett in vitro kutatást törvény megengedi, a törvénynek megfelelő védelmet kell biztosítani az embrió számára.”* A 18. cikk 2. pontja pedig arról rendelkezik, hogy *„emberi embrió létrehozása kutatás céljából tilos.”*

Az Oviedói Egyezményhez 1998-ban csatolták a Kiegészítő Jegyzőkönyvet, amely szintén ellentmondásos. Az 1. cikkének 1. pontja tilt minden beavatkozást, aminek *„célja egy másik élő vagy holt emberi lényel genetikailag azonos emberi lény létrehozása.”*

A vonatkozó nemzetközi jogirodalom tehát elvarratlanul hagyja az embrió jogi státuszának kérdését, értelmezési bizonytalanságot eredményezve.

A négy történelmi egyház közül a katolikus kezdett viszonylag korán foglalkozni etikai kérésekkel, s ellenezte az új reprodukciós technikákat a legkövetkezetesebben. Első ízben a Szentszék 1897-ben utasította el a heterológ inszeminációt .

1987-ben a Hittani Kongregáció adta ki a Donum Vitae című dokumentumot, amely szerint a homológ in vitro fogantatás nem a házastársak specifikus egyesülési aktusának a kifejeződése és gyümölcse. Az embrióval való kísérleteket szintén tiltja, álláspontja szerint a fogamzástól kezdve emberről van szó.

A református és evangélikus egyház kritikusan ugyan, de teljesen nem veti el az egyes reprodukciós módszereket, azonban az embriók védelmében egyöntetűen fogalmazznak.

A zsidó teológia nem egységes a kérdésben. Elfogadja ugyan a közösülés nélküli fogamzást (fecundatio sine concubito), s a konzervatív álláspont megengedi az embriókísérleteket is, azonban csak a fogamzás utáni 40. naptól tekinti embernek a magzatot.

Az ortodox álláspont a magzat „megmozdulásától” kezdve tekinti embernek a magzatot.

A konzervatív és ortodox nézetek közösek abban, hogy az in vitro embriónak nincs emberi mivolta.

Teljes körű megengedettsége tehát egyetlen országban sincs, ahogy teljes körű tiltás sem.

IV. Hazai szabályozás

1. Redukcionizmus a magyar egészségügyi törvényben

A magyar szabályozás a nemzetközivel ellentétben inkább liberális-redukcionista elemeket hordoz és kísérletet tesz az embrió fogalmi meghatározására is.

Navratyil Zoltán tanulmányában rámutat arra, hogy az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eütv.) más meghatározásokat alkalmaz a fejlődés különböző fokaira vonatkozóan. Az embrió fogalmi körét egy konkrét időintervallumra szűkíti le: minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejeződése után a terhesség 12. hetéig. Vagyis a jogszabály értelmében emberi lényről csak a 12. héttől beszélhetünk, feltételezve, hogy a magzat az anyaméhben van. Az in vitro

embrió tehát nem emberi lény és nem illeti meg a védelem, a törvény 175.§-ának értelmezése szerint pedig rendelkezési jog állhat fenn rajta, aminek következtében tulajdonjog tárgya lehet. Az in vitro embrió az Eü. tv. szerint tehát dolog.

2. Az in vitro embrió helyzete polgári jogi megközelítésben és az alkotmánybíróági gyakorlat tükrében

További joghézagokkal, értelmezési problémákkal szembesülhetünk a korábbi Alkotmány bizonyos rendelkezéseinél és az alkotmánybíróági gyakorlatban is.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2:1.§(1) bekezdése szerint minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. A Ptk. 2:2.§ (1) bekezdése értelmében a jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg. Azonban jogai megóvása érdekében, ha szükséges, a gyermek részére már megszületése előtt gyámot kell rendelni a Ptk. 2:3.§-a alapján. Tehát a magzat nem jogalany hatályos jogunkban, jogképessége kizárólag élve születése esetén válik feltétlenné.

Az emberi jogképesség törvényi szabályozása annak látszatát keltheti, hogy a természetes személyek jogképessége az államtól származik. Azonban az Alkotmánybíróóság rámutatott: az „*ember alapvető jogi helyzetének jellemzője, hogy jogképessége független bármely tulajdonságától*”, azaz valójában az ember az ember-volta miatt jogképes. Ha tehát elismerjük az in vitro embrió ember-voltát, jogképesség illeti meg. A 64/1991.(XII.17.) AB határozat is kimondja, hogy a magzat élethez való jogát nem lehet a megszületés feltételétől függővé tenni.

Jogképességgel ugyanakkor nemcsak természetes személyeket ruház fel a jogalkotó, hanem más jogalanyokat is, például a jogi személyeket vagy a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokat. Az a többletelem, amely elválasztja az embert az egyéb jogalanyoktól, az Alkotmánybíróóság szerint az élethez és az emberi méltósághoz való jog, amelyek a testület felfogásában korlátozhatatlanok.

Az élethez és az emberi méltósághoz való jog ezen értelmezése mintegy ellentétbe került az előző alaptörvény alábbi rendelkezéseivel.

Az 1949. évi XX. törvény 54. § (1) bekezdése úgy fogalmazott, hogy „*minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.*” A törvény 8. § (2) bekezdése pedig azt tartalmazta, hogy alapvető jogok lényeges tartalmát törvény nem korlátozhatja.

Dr. Sólyom László alkotmánybíró rámutatott párhuzamos véleményében, hogy a monista felfogás szerint az élethez és az emberi méltósághoz való jog nem választható el egymástól, az ember lényegét, olyan magvát képezi, amely transzcendens, minden (alap)jog forrása, előfeltétele. A jog számára megfoghatatlan, hozzáférhetetlen, így mint legfőbb értéket, „*csupán*” védheti. Ha nem így tesz, akkor beszélhetünk önkényességről.

A magyar alkotmány „*veleszületett*” jogokról beszél. Lábady Tamás cáfolja, hogy az élethez és méltósághoz való jog a már megszületett emberi lény alanyi jogait jelentené, sokkal inkább azt, hogy az embernek létezésétől fogva őt megillető alanyi jogai vannak. Az emberi élet a jog számára hozzáférhetetlen, a jog előtt létező minden mást megelőző érték, alanyi jogok forrása és feltétele.

A magyar Alkotmánybíróság kimondta, hogy az Alkotmány értelmében nem lehet semmit sem visszavonni az ember eddig elért pozíciójából. Ezzel ellentétben, hogy ugyan a magzati élet védelméről szóló törvény szerint a magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel, az Eütv. szerint a méhmagzati jogállás csak az anyaméhbe történő beültetéstől számítandó, tehát „*visszavesz*” az ember eddig elért pozíciójából.

Navratyl Zoltán rámutat tanulmányában arra, hogy az alkotmánybíróság az állam objektív intézményvédelmi kötelességét helyezi előtérbe, ugyanakkor az anyatesten kívüli magzati életnek mint védendő értéknek minimális védelmet sem biztosít.

Majtényi Balázs szerint az Alkotmánybíróság a korábbi Alkotmány 56. §-át, ami a Ptk. 8. §-ához hasonlóan a minden embert megillető jogképességről szólt, az alapjogi jogalanyiság deklarációjának tekinti, pedig az legfeljebb az Alkotmány 8. § (1) bekezdéséből volt kiolvasható: „*A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.*” A testület értelmezésében az alapjogi jogalanyiság a polgári jogi jogképesség mintájára egyenlő terjedelmű, egyúttal - a közjogi jogalanyisággal rokon vonást mutatva - kifejezi, hogy minden ember az alapjogok teljes körével egyaránt rendelkezhet. Véleménye szerint az Alkotmánybíróságnak az élethez és az emberi méltósághoz való jog oszthatatlansága, korlátozhatatlansága melletti érvelése nincs összhangban a testület „*igazságos egyenlőség*” felfogásával. Mint Majtényi is utal rá, az alapjogoknál a megszerzhető jogok terjedelme nem egyenlő, a polgári jog törekszik erre. Az egyenlő terjedelmű alapjogi jogképességet megcáfolja például az embrió-megsemmisítés megengedhetősége. A jogegyenlőség már eleve szerepelt az Alkotmány 70/A. §-ában, az 56. § valójában egy polgári jogi alapelvet emelt alapjogi szintre.

A polgári jogban a magzat vagyoni jogát elismerik (feltételesen), élethez való jogát nem, holott az annak előfeltétele lenne. Az Eütv. 179. § (3) bekezdés második mondata értelmében csak a beültetés időpontjától rendelkezik a méhmagzat státuszával, de a Ptk. 9. §-a szerint ez már a fogantatásától megilleti, amennyiben élve születik, amiből az következik, hogy az anyaméhén kívüli embrió a vagyoni jogi jogképességét is a beültetéstől szerzi meg.

Láthatjuk, hogy a vonatkozó jogszabályok és a korábbi Alkotmány nem rendezi az *in vitro* embrió „*jogalanyiségének*” kérdését.

3. Szabályozás az Alaptörvényben

2012. január 1-jén lépett hatályba az Alaptörvény, mely lényeges változást a korábbi szabályozáshoz képest nem hozott, azonban új megfogalmazásokat nevesít a korábbi alkotmány szövegéhez képest.

Az Alaptörvény II. cikke szerint: *„az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”*

Jelentősége hogy a magzat esetében elvi élel mondja ki az objektív életvédelem kötelezettségét, a magzat fogantatásától számított életvédelmet, melyről az alkotmány eddig nem szólt. A cikkely fogyatékosága ugyanakkor, hogy azt sugallja, a fogantatástól tekinti a fejlődő emberi életet magzatnak és a magzat jogi fogalmából ítélve a méhen belül fejlődő emberi lényt vonja a hatálya alá.

A korábbi Alkotmánnyal szemben az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének második mondata precízebben határozza meg az alapvető jogok korlátozhatóságának a kereteit, amikor kimondja, hogy *„Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”* Ez a rendelkezés lehetőséget ad arra, hogy az egészséghez való jog, illetve a tudományos kutatás szabadsága érdekében korlátozzák az embrió védelmét.

Az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdésének első fordulata szerint tilos az *„emberi fajnemesítést célzó gyakorlat”*. Az *„emberi fajnemesítés”* kifejezés használata meglehetősen problematikus, e szóhasználat ellen mindazok fellépnek, akik az embert kiemelnék a genetikai beavatkozások nemesítésre irányuló köréből. Sándor Judit rámutat tanulmányában arra, hogy a XXI. század kihívásaihoz jobban illeszkedő olyan alapjogi keretet lehetett volna megalkotni, amely az orvosi biológiai kutatásokkal való esetleges visszaélésekkel szemben is védelmet adó, korszerű alkotmány eleme lehetne.

Nem egyértelmű Sándor Judit szerint az sem, hogy mit jelent a *„gyakorlat”* kifejezés az idézett rendelkezésben, ugyanis a nemzetközi normák sem az eugenikai *„gyakorlatot”* sem a *„kutatást”* nem engedélyezik. Álláspontja szerint az új genetikai eljárások tükrében inkább azt kellett volna

megállapítani, hogy tilos minden olyan beavatkozás vagy kutatás, amely mások által alacsonyabb rendűnek tartott genetikai jellemzők megváltoztatására irányul az érintett beleegyezése nélkül.

Az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdésének utolsó fordulata tartalmazza az „*emberi egyedmásolás*” tilalmát. A „*másolás*” képletes értelemben a reprodukzív klónozás eseteire utal, eleddig ugyanis a magyar törvényben azon megfogalmazás honosodott meg, miszerint „*tiltott minden olyan beavatkozás, amelynek célja egy másik élő vagy holt emberi lényel genetikailag azonos emberi lény létrehozása*”.

VII. összegzés

Láthattuk, az Alaptörvény külön rendelkezik az emberi méltóság sérthetetlenségéről, azonban nem szól az embrió méltóságáról, az in vitro embrió jogállásáról, státuszáról az Alaptörvény is hallgat. A kérdés, miszerint emberi élet-e az anyatesten kívüli embrió, a mai napig nyitott marad. Az anyatesten kívüli embrió helyzetének kezelése valószínűleg a történelem egy új korszakára vár.

Felhasznált irodalomjegyzék

1. Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga , Pacem in Utero E., Budapest, 1994
2. Zeller Judit. A testen kívül létrejött embriók morális és jogi státusza a reprodukcióhoz való jog és a tudományos kutatás tükrében . Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és jogtudományi Karának Doktori Iskolája, 2009.
<https://www.google.hu/search?source=hp&q=Zeller+Judit%3AA+testen+kivul+lerejott+embriok+ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/zeller-judit/zeller-judit-vedes-tezisek.pdf> (2017. 06. 22.)
3. Bioetika az UNESCO-ban című szöveggyűjtemény, Center for Ethics and Law in Biomedicine 2008
<https://celab.ceu.edu/sites/celab.ceuedu/files/attachment/basicpage/29/hungariantranslationfinal.pdf> (2017.06. 22.)
4. Jobbágyi Gábor: Az élet joga, Budapest, Szent István Társulat, 2004
5. Navratyil Zoltán: Az asszisztált reprodukciós eljárások a jogi szabályozás tükrében - különös tekintettel az in vitro embrió helyzetére, Debreceni Jogi Műhely - OTDK különszám (2005. 07. 01.)
6. Majtényi Balázs: A polgári jogképesség alapjogi garanciája- Az Alkotmány 56. paragrafusa, Közjogi Szemle, 2009 1. szám
7. Sándor Judit: Bioetika az Alaptörvényben
szuveren.hu/vendeglap/sandor-judit/bioetika-az-alaptorvenyben (2017. 06. 22.)
8. Az Európai Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Ovideóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2002. évi VI. törvény
9. Schmidt Péter alkotmánybíró különvéleménye a 23/1990.(X.31.) AB határozathoz
10. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye a 23/1990.(X. 31.) AB határozathoz
11. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye a 64/1991.(XII.17.) AB határozathoz

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

12. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)

13. 64/1991 (XII.17.) AB határozat